

Ročníková práce 2010/2011

Předmět – dějepis

Příběh Věry Sosnarové- Mělkinové

Autor:

Kristýna Zichová

Gymnázium Židlochovice

Tyršova 400

66701 Židlochovice

7. ročník

Konzultant práce:

Mgr. Danuše Švarzbergerová

Osnova:

1. Úvod	2
2. Dětství a život před zatčením	3
1.1 Dětství Věry Sosnarové	3
1.2 Matčino mládí	3
1.3 Osvobození Brna	4
3. Zatčení a transport	5
1.1 Pochod do Mikulova	5
1.2 Cesta z Budapešti na Sibiř	5
4. Léta v sibiřském gulagu	6
5. Práce na dalších místech v SSSR	9
6. Návrat do ČSSR	10
7. Nynější život	11
8. Závěr	12
9. Prameny a literatura	13
10. Seznam příloh	14
11. Přílohy	15

1 Úvod

Ve své práci se krátce zmiňuji o osudu ženy, která prošla ruským gulagem. K tomuto tématu jsem se dostala díky knize Krvavé Jahody od Jiřího Kupky, kterou jsem se původně ze zvědavosti vypůjčila v knihovně. Chtěla jsem se především detailněji zabývat životním příběhem Věry Sosnarové a přiblížit jej svému okolí a veřejnosti.

Nejdříve jsem se setkala s knihou Jiřího Kupky, která je sepsána podle výpovědí paní Sosnarové. Poté jsem pracovala s informacemi, které jsem získala při rozhovoru s paní Sosnarovou. Některé doplňující informace a fotografie jsem získala na internetu.

Publikaci Krvavé jahody jsem nemohla použít jako plnohodnotný věrohodný pramen, protože se nachází na pomezí odborné literatury a literatury faktu. Za velmi věrohodný pramen považuji nahrávku rozhovoru s paní Věrou Sosnarovou. Dále jsem využila internetové stránky, které posloužily ke srovnání s fakty z publikací, jako doplňující zdroj informací a čerpala jsem z nich přílohy. Hlavně jsem používala stránky www.wikipedia.cz, kde jsem získávala převážně obecné informace o událostech z ruských dějin, a www.pametnaroda.cz, ze kterých jsem využila fotografie. Poslední zdroj by měl být objektivní.

Stať jsem rozdělila do kapitol a podkapitol chronologicky podle období života Věry Sosnarové.

2 Dětství a život před zatčením

2.1 Dětství Věry Sosnarové

Věra Sosnarová, rozená Mělkinová, se narodila 5. května 1931 v Brně. Až do svých čtrnácti let žila v bytě v dělnické kolonii Slatiny s matkou Libuší Šímovou a sestrou Nadou. Věřino dětství v Brně nebylo jednoduché. Matka, která pracovala jako pomocná dělnice v traktorovém závodu v Líšni, nevydělávala mnoho peněz, a tak Věra už od dětství chodila pomáhat na statek k sedlákovi Kukalovi. Za pomoc většinou dostávala potraviny ze statku, někdy malý obnos peněz. „*Pásla jsem husy a kozy, pod krávami jsem uklízela. Potom jsem od sedláka dostala do hrnku trochu sádla nebo trnek,*“¹ vzpomíná paní Sosnarová.

Matka s dcerami žily velice skromně, vážily si každého kousku jídla. Na nedělní oběd uvařily trochu masa, po zbytek týdne už jedly jen obyčejná jídla jako čočku a hrách. V sobotu a v neděli Věrka chodila přes pole do Tuřan do kostela nebo za Slatinu ke kapličce pomodlit se. Do školy moc nechodila, protože většinu roku pomáhala na statku.

2.2 Matčino mládí

Věřina matka se narodila jako Ljubov Gavrilovna Melkina v carském Rusku. V Československu používala počeštěnou formu jména Libuše Mělkinová. Jako mladé děvče pracovala jako zdravotní sestra u armády. Tímto způsobem se seznámila s českým legionářem Josefem Šímou, který za první světové války působil v bílé carské armádě². S jeho vojskem v roce 1920 uprchla z tehdejšího carského Ruska do Československa zde se za J. Šímu provdala. Po šesti letech se s ním ale rozvedla. Z tohoto manželství jí zůstalo příjmení Šímová. Poté začala žít s mužem, se kterým měla dvě dcery, Věru a Nadu, ty používaly počeštěnou verzi matčina dívčího příjmení Mělkinová. Muž však těsně před plánovanou svatbou zahynul při autohavárii.

¹ Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

² Armáda bojující v Říjnové revoluci a za následující občanské války v letech 1918 až 1920 proti Rudé armádě za obnovení carství. www.wikipedie.cz, 28.10.2010.

2.3 Osvobozování Brna

25. března 1945 2. Ukrajinský front pod velením maršála R. J. Malinovského zahájil bratislavsko-brněnskou operaci. První sovětské jednotky vstoupily na území Moravy 11. dubna, Brno bylo osvobozeno 26. dubna. Operace, které se účastnila i rumunská vojska byla ukončena 5. května. Zatímco obyvatelé Slatiny byli ke konci dubna roku 1945 vzrušení a očekávali příjezd Rudé armády ze Sovětského svazu, Libuše Šimová jejich nadšení nesdílela.³ *“Jak přišli Rusi, když odcházela fronta, matka už cítila, že bude zle.”*⁴

³ Čapka. F.: Dějiny Moravy v datech, Akademické nakladatelství CERM, Brno, 2001.

⁴ Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

3 Zatčení a transport

3.1 Pochod do Mikulova

V den Věřiných čtrnáctých narozenin, 7.5.1945 přišli do bytu ve Slatině čtyři muži. „*Měli bílé pásky na rukou. Rus začal mluvit na matku a Čech překládal, že se máme obléct a že pojedeme na Olomouckou⁵, tam byla sovětská komandatura. Odvezli nás tam a vyslýchali matku, řvali na ni a málem ji i mlátili.*“⁶ Po výslechu matku i s dcerami převezli na dvůr jatek, plný rozkládajících se koňských mršin, kde sovětští vojáci shromažďovali uprchlé Rusy, německé rodiny a rodiny bývalých legionářů. Libuše Šimová s dcerami byla zatčena kvůli svému ruskému původu, protože úřady Sovětského svazu⁷ považovaly uprchnutí ze země za zradu, kterou bylo potřeba přísně potrestat. Po několika nocích strávených mezi mršinami byli zajatci bosí hnáni směrem na Mikulov. „*Na polích mezi Brnem a Rajhradem byli ruští vojáci, vařili boršč, válka už končila, lidé se radovali a my jsme prožívali hrůzu, pořád jsme nevěděli, co bude,*“⁸ líčí paní Sosnarová. Od Rusů dostali boršč, přespali na poli a ráno už je opět hnali kolem Pohořelic až do Mikulova.

Na zdejší zámku již byli soustředěni další váleční zajatci: Němci, Maďaři, Rumuni a také Vlasovci⁹. Nádvoří bylo pokryto peřinami a matracemi vyházenými ze zámku, na kterých věznění lidé přespávali. Následoval transport vojenskými auty do Budapešti.

3.2 Cesta z Budapešti na Sibiř

Vojenská auta vyložila zajatce na obrovském stadionu v centru Budapešti, kde už byly shromážděny tisíce ruských, maďarských a rumunských zajatců a také hodně civilních rodin. Odtud už byli vězňové dobytčími vagony nasměrováni přímo do SSSR.

Cesta vlakem byla pomalá a zdlouhavá, protože koleje byly rozbité po bombardování z války. Vlaky často zastavovaly a vězňové znovu pokládali pražce

⁵ Olomoucká ulice v Brně.

⁶ Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

⁷ Federace sovětských socialistických republik existující v letech 1922-1991. www.wikipedie.cz, 28.10.2010.

⁸ Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

⁹ Organizace několika vojenských jednotek, které za druhé světové války bojovaly proti Rudé armádě, pojmenování byli podle jejich velitele generála Vlasova. www.wikipedie.cz, 28.10.2010.

a koleje. Během cesty byly téměř všechny ženy a odrostlá děvčata několikrát znásilněny ruskými dozorci. V moldavském Kišiněvě se Věře dostalo možnosti k útěku: *„Matka mi řekla, ať jdu ke studni pro vodu. Kolem ní byly stromy s višněmi, řekla jsem si, že sestře nějaké natrhám. Než jsem višně a vodu nabrala, vlak už začal jet, všechno jsem odhodila, matka mě chytla a vytáhla mě do vlaku. Neutekla jsem, protože jsem ve vlaku měla matku a sestru...“¹⁰*. Od Moskvy dál na východ už vlaky nezastavovaly, protože zde již byly koleje neporušené. Zajatci dorazili na Sibiř po čtyřech měsících cesty.

¹⁰ Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

4 Léta v sibiřském gulagu

Vězňové vystoupili na nádraží, pak pěšky sněhem pokračovali ještě asi tři kilometry, než dorazili k táboru Sědov v oblasti Jakutsko. Dozorci rozdělili muže a ženy zvlášť do neforemných baráků stlučených z dřevěných prken. Okna byla zacpaná plátěnými vaky vycpanými senem. Uvnitř baráku byly po stranách palandy, vždy jedna palanda pro dvě ženy. V rohu stála malá kamna na dřevo. Oblečení měli ušité z pytlů a boty s dřevěnou podrážkou, do nichž si sypali hořčičná semínka, aby jim nezmrzly prsty. Jako potravu dostávali ráno k čaji dvě stě gramů chleba a večer boršč ze zmrzlých brambor a zelí. Náplní práce žen bylo již od brzkého rána až do večera opracovávání pokácených smrků, které zbavovaly kůry pomocí kovových loupáků. Opracované kmeny se pak plavily po řece Ob a Irtyš.

Nedlouho po příjezdu do tábora Věru znásilnil jeden ze strážných, další den si jako oběť vybral Věřinu matku. Ta nesnesla tlak a ubližování, v noci chtěla zabít sebe i své dcery sekoucími sekyrami a zkrátit tak společné trápení. Ostatní ženy jí v tom ale zabránily, hlukem přivolaný hlídač matku omráčil a vyhodil z baráku ven na sníh. Tam jí ráno děvčata našla zmrzlou. Mrtvoly se tu nepohrbívaly, zahrabaly se do sněhu a nad ně se postavila tyč. Kříže byly zakázané. Zajatci, kteří neplnili stanovenou normu vykonané práce, byli potrestáni několika dny v jámě vykopané v zemi. Bez jídla a pití i v mrazech. Většina z nich poté zemřela v sanitním baráku.

Sestra Naďa měla štěstí, vzal si ji pod patronát místní doktor Rozelgonc, kterému pomáhala. Naučila se mluvit i psát rusky, lékař obohacoval a rozšiřoval její znalosti.

Věra byla jedenkrát za dobu pobytu v lágru vážně zraněna. Voják vykonávající dozor ji surově zbil, když odmítla vhodit do vykopané jámy plné mrtvol mladého vojína, který byl ještě naživu. Mrtvá těla pokrývala celý velký palouk, byli to zajatí polští vojáci, které Rusové postříleli. Dozorce jí pažbou zbraně vážně pohmoždil levou paži. Doktor Rozelgonc jí léčil a ostatní ženy ji kryly před dozorcem, aby to vypadalo, že je schopná práce, přestože měla dlouhou dobu levou ruku téměř ochrnutou.

Během let v lágru strávila Věra deset dní ve vykopané jámě za to, že nesplnila normu - nenařezala dost dřeva. Nedlouho potom se nakazila tyfem. Podařilo se jí přežít jen díky kobylímu mléku propašovanému z nedaleké vesnice a odvaze doktora Rozengolce, který řekl dozorcům, že má Věra úplavici. Ostatní nakažení obyvatelé tábora takové štěstí jako ona neměli. *„Hlídači nahnali nemocné do baráků, protože nevěděli, jak se jich zbavit. Baráky polili a zapálili. Nedokážete si představit, jaké to je, když klečíte u palandy a slyšíte, jak ti lidé křičí. Jen čekáte, kdy vás to taky potká.“*¹¹

Nová naděje pro Nad'u, Věru a ostatní vězně opět svitla, když 5. března 1953 zemřel J. V. Stalin. Lidé postupně tábor opouštěli, ale na Věru a Nad'u se dostala řada až v roce 1955, kdy dostaly povolení odjet z tábora.

¹¹ Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

5 Práce na dalších místech v SSSR

Vlak z gulagu sestry neodvezl na západ, do Evropy, ale ještě dál na východ k pobřeží Tichého oceánu. Z tohoto místa vyplouvala loď Partizan, na které se zpracovávalo krabí maso a ryby určené k vývozu do Spojených států amerických a Kanady. Tady Naďa s Věrou vykonávaly různé práce jako zpracovávání ryb, nakládání beden, příkládání dřeva do udíren. Pracovalo se zde na dvanáctihodinové směny, bez nároku na mzdu.

Po skandálu na Partizanu, při němž tři pracovnice uprchly na americkou loď, byla vyměněna celá posádka lodi a sestry byly přesunuty do tábora na těžbu zlata. Odtud byly po roce převezeny na stavbu vodní přehrady a elektrárny na úpatí Uralu. Pomáhaly při dodávání cementu na stavbu. Ani zde ovšem nezůstaly příliš dlouho, po požáru na stavbě byly přemístěny do zemědělského kolchozu.

Zde přespávaly v kostele, který byl využíván jako chlív pro ovce. Přes den vykonávaly nejrůznější zemědělské práce. Při žních zaměstnávali v kolchozu Věru jako řidičku kombajnu. Po dvou letech sestry opustily kolchoz a byly převeleny na již šesté pracovní místo v SSSR.

Vykonávaly pomocné práce ve slévárně metalurgického závodu, kde se vyráběly konstrukce bojových zbraní. Zde se jim dařilo lépe, bydlely v ubytovně, dostávaly stravenky, za které si kupovaly jídlo, občas obdržely i peněžní prémie. Později Naďa dostala práci ve skladu, kde vedla evidenci nářadí, Věra řídila stroje, které míchaly slévárenskou směs. V továrně potkaly dva vyslance z československého ministerstva zemědělství, po nichž se jim podařilo do vlasti poslat prosebný dopis předsedovi JZD¹², aby je zaměstnal. *„Pracovala jsem v dílně a najednou jsem zaslechla českou řeč. Nepřála bych nikomu z vás po osmnácti letech slyšet rodnou řeč. Utíkala jsem za nimi jako bláznivá a řekla jsem, že jsem taky Češka,*¹³ vzpomíná paní Sosnarová. Po třech měsících dostaly sestry kladnou odpověď z Československa.

¹² Jednotné zemědělské družstvo(zkratka JZD) je forma organizace zemědělského podniku podle socialismu. www.wikipedie.cz, 28.12.2010.

¹³ Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

6 Návrat do ČSSR

Jako pracovní sílu přijal Naďu a Věru předseda JZD Nový Šaldorf nacházející se na jižní Moravě. Tímto přijetím získaly i československé státní občanství. Bydlení jim bylo přiděleno v jednom pokoji u starých manželů. Dostávaly velice malý plat. *„Podepsaly jsme dohodu, že budeme pracovat deset let za 250Kč měsíčně, zatímco ostatní, kteří pracovali stejně jako my, dostávali 1 800Kč. Šla jsem poprosit předsedu, aby nám dával víc peněz, ale jeho žena se na mně rozkřikla, ať jsme rády, že nás sem vzali. Jinak bychom tam prý chcípily. Naštěstí to za dveřmi slyšela učitelka z Mateřské školy a řekla, že nám bude každý den dávat jídlo z jídelny,“*¹⁴ líčí nepříjemné vzpomínky paní Sosnarová.

Při žních v JZD poznala paní Věra svého budoucího manžela, kombajnéra Václava Sosnara. Vdala se za něho a odešla z družstva v Novém Šaldorfě do vesnice, kde měl Václav Sosnar svůj dům. Na svatbě poznala i její sestra Věra svého budoucího manžela.

¹⁴ Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

7 Nynější život

Nyní je paní Sosnarové již sedmdesát devět let. I když tolik strádala, stále je vitální, stará se o slepice a obdělává zahrádku svého domku v Odrovicích, kam se kdysi přivdala za manželem. *„V dědině, ve které bydlím mě přijal předseda Národního výboru. Je to malá vesnička, ale jsou tu moc dobří lidé. Mají mě rádi a já mám svoji vesnici taky ráda.“*¹⁵

Paní Sosnarová ovdověla již před dvaceti lety. Její manžel se nikdy nedozvěděl, co jeho žena v Rusku prožila, protože o tom nesměla s nikým mluvit. *„Až do roku 1989 jsme se se sestrou musely pravidelně chodit hlásit na sovětském konzulátě v Brně – Pisárkách. Podepsaly jsme, že nikomu neřekneme, co jsme prožily a co jsme viděly. Na ministerstvu v Praze nám řekli: „ Jestliže něco prozradíte, do 24 hodin jste zpátky na Sibiři.“*¹⁶

Věřina sestra Naďa žije po většinu roku se svým manželem v Itálii na ostrově Portofino, kam se provdala jejich dcera.

Obě dvě, stejně jako ostatní oběti otrockého zacházení v sovětských gulazích mají nárok na finanční odškodnění. Žádných peněz se nejspíš ale nikdy nedočkají. Ruská vláda jim nechce peníze vydat, protože Věra ani Naďa ve skutečnosti nemají žádné doklady o tom, že v SSSR opravdu 18 let pracovaly.

¹⁵ Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

¹⁶ Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

8 Závěr

Paní Věra Sosnarová se ve čtrnácti letech dostala do gulagu společně se sestrou a matkou, která byla ruského původu. V SSSR strávila téměř 20 let. Za tuto dobu pracovala na různých místech, vždy v těžkých podmínkách. I přes všechny útrapy neztrácela naději a jejím přáním bylo dostat se zpět do rodného Československa. Nakonec se jí to podařilo, vdala se, ale až do pádu komunistického režimu v roce 1989 nesměla o svém mládí v gulagu promluvit. Dokázala se vyrovnat s tragickou smrtí matky, musela snášet znásilňování, hrubé zacházení a zvládat fyzicky vyčerpávající práci. Myslím, že si zaslouží obdiv jako osoba, která si prošla velmi krutými, pro mnohé z nás nepředstavitelnými životními situacemi, i přes které se nevzdávala a věřila, že se život obrátí k lepšímu.

Také si myslím, že i když éra někdejších pracovních táborů a gulagů před několik desítkami let skončila, neměli bychom na tato zařízení zapomínat a opomíjet je.

Většina mých vrstevníků totiž ví, co jsou gulagy, ale není už tak běžně známo, že v ruských pracovních táborech často na konci druhé světové války končili Rusové, kteří žili na územích osvobozených Rudou armádou. Doufám, že moje práce, příběh napsaný na základě vzpomínek konkrétní vězenkyně, jejich znalosti obohatí.

Tuto práci budu jednak prezentovat svým spolužákům, ale plánuji i paní Sosnarovou pozvat do školy a uspořádat s ní besedu.

9 Literatura a prameny

Vzpomínky pamětníků: Věra Sosnarová, roz. Mělkinová, nar. 5.5.1931, zazn. 8.9.2010.

Čapka. F.: Dějiny Moravy v datech, Akademické nakladatelství CERM, Brno, 2001.

http://cs.wikipedia.org/wiki/Rud%C3%A1_arm%C3%A1da

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Vlasovci>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Sov%C4%9Btsk%C3%BD_svaz

<http://cs.wikipedia.org/wiki/JZD>

10 Seznam příloh

1. Věra Sosnarová dříve (60. Léta 20. století)¹⁷
2. Věra Sosnarová nyní ¹⁸

¹⁷ <http://www.pametnaroda.cz/index.php/witness/photo/id/72>, 17.1.2010.

¹⁸ <http://www.pametnaroda.cz/index.php/witness/photo/id/72>, 17.1.2010.

11 Přílohy

1. Věra Sosnarová dříve (60. Léta 20. století)

2. Věra Sosnarová nyní

